

slovenský národopis

2 | 22

VEDA, VYDAVATELSTVO
SLOVENSKEJ
AKADÉMIE VIED, 1974

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com

www.cejsh.icm.edu.pl

www.ceeol.de

www.mla.org

www.ulrichsweb.com

www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)
European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

OBSAH

Ján Botík, Monografické štúdium oblasti ako metóda (Na margo výskumu v Honte)	177
Ema Kaňouňová, Tradičné formy vinohradníctva a ovocinárstva v hornom Honte	183
Viera Nosáľová, Ľudový odev v Honte na základe materiálu z 20. storočia	223
Viera Valentová, Zariadenie obydlia v Jablňovciach v Honte	253
Jarmila Pátková, Tradície remeselnej a domáckej výroby v západnej časti Hontu	283
Emília Horváthová, K svadobným zvykom troch hontianskych obcí	301

ROZHLADY

Dohoda o spolupráci medzi Slovenskou národopisnou spoločnosťou pri SAV a Polskim Towarzystwom Ludoznawczym (Andrej Sulitka)	326
Seminár o stave prác a o ďalších úlohách na Etnografickom atlase Slovenska (Olga Danglová)	328
Medzinárodná konferencia Agricultura carpatica I. (Peter Slavkovský)	332
Jubileum knihovníčky a bibliografky M. Kubovej (P. S.)	334
RECENZIE A REFERÁTY	335
BIBLIOGRAFIA	340

СОДЕРЖАНИЕ

СТАТЬИ

Ян Ботик, Монографическое изучение области как метод (относительного исследования в Гонте)	177
--	-----

Эма Каňоунова, Традиционные формы виноградарства и плодоводства в верхнем Гонте	183
Вера Носалова, Народная одежда в Гонте на основании материала 20-ого века	223
Вера Валентова, Обстановка жилища в селе Яблньовце в Гонте	253
Ярмила Паткова, Традиции ремесленной и кустарной продукции в западной области Гонта	283
Эмилия Горватова, Свадебные обычаи в трех поселках Гонта	301
ОБЗОРЫ	326
РЕЦЕНЗИИ И РЕФЕРАТЫ	335
БИБЛИОГРАФИЯ	340

INHALT

Ján Botík, Monographisches Regionsstudium als Methode. (Über die Forschung in der Region Hont)	177
Ema Kaňouňová, Traditionelle Formen des Wein- und Obstbaues in oberen Hont	183
Viera Nosáľová, Volkstümliche Kleidung in Hont aufgrund des Materials aus dem 20. Jahrhundert	223
Viera Valentová, Einrichtung der Wohnung in der Gemeinde Jablňovce in Hont	253
Jarmila Pátková, Traditionen der handwerklichen und heimischen Erzeugung im westlichen Teil des Hont Gebietes	283
Emília Horváthová, Hochzeitsbräuche in drei Hont Gemeinden	301
RUNDSCHAU	326
BÜCHERBESPRECHUNGEN UND REFERATE	335
BIBLIOGRAPHIE	340

Na 1. strane obálky: Žena z Hontianskych Tesár v ľudovom odevu zo začiatku 19. storočia. Akvarel J. Heinbuchera-Bikessyho (1816). Reprod. z diela: J. Markov, Slovenský ľudový odev v minulosti.

Auf der Vorderseite des Umschlages: Frau aus Hontianske Tesáre in Volkskleidung aus dem Beginn des 19. Jahrhunderts. Aquarell von J. Heinbucher-Bikessy (1816). Reproduktion aus dem Buch von J. Markov, Slowakische volkstümliche Kleidung in der Vergangenheit.

TRADÍCIE REMESELNEJ A DOMÁCKEJ VÝROBY V ZÁPADNEJ ČASTI HONTU

JARMILA PÁTKOVÁ
Národopisný ústav SAV, Bratislava

Výskum na území bývalej Hontianskej stolice je už šiestym podujatím v existencii Národopisného ústavu SAV, vychádzajúcim z jednej zo základných vlastností ľudovej kultúry — z jej rôznorodosti a členitosti,¹ na ktorej sa popri ostatnom zúčastňuje aj geografický faktor.² Už pri príprave a plánovaní výskumov v Honte sa konštatovalo, že bývalú Hontiansku stolicu zasiahlo množstvo najrôznejších kultúrnych, kolonizačných i etnických vplyvov a že teda oblasť z národopisného hľadiska nepredstavuje monolitný celok, ale pozostáva z viacerých sociálno-kultúrnych oblastí.³ Extenzívne výskumy širších tematických okruhov v celej oblasti v nasledujúcich rokoch toto počiatočné konštatovanie len potvrdili.⁴ Hlbšie intenzívne výskumy sa zamerali na podrobnejšie sledovanie užšej problematiky, často iba v jednej obci alebo v okruhu niekoľkých obcí v bezprostrednom susedstve.⁵

Pri výskume ľudovej výroby, ktorá je súčasne i východiskom výtvarnej tvorby, možno na základe doterajšieho výskumu v Honte konštatovať približne štyri oblasti, v ktorých sa ľudová výroba a tvorba, a pravdepodobne aj ostatná ľudová kultúra formovali pod vplyvom odlišných komponentov a s odlišnými dominujúcimi zložkami. Severnú časť bývalej Hontianskej stolice, ohraničenú približne a čiastočne bývalým okresom Banská Štiavnica, so severnou časťou dnešného Levicekého okresu značne ovplyvnilo v minulosti banícke zamestnanie i celková kultúra, ktorá mala veľa znakov mestskej kultúry a tradičného života baníkov starých banských centier. Vo výrobe sa to prejavovalo silnou špecializáciou a zastúpením značného množstva kvalifikovaných remesiel i remeselníckych organizácií. Podobne možno charakterizovať i Krupinu, kde však najmä v okolitých dedinách prevládalo roľnícko-pastierske zamestna-

¹ Kolektív pracovníkov Národopisného ústavu SAV uskutočnil pod vedením dr. Jána Mjartana takéto viac-menej komplexné výskumy na Záhorí, v Zemplíne, Novohrade, na Horehroní a aj výskum v Žakarovciach sa robil z hľadiska širšieho regiónu gelnickej baníckej oblasti. Pozri bližšie Banická dedina Žakarovce. Bratislava 1946; Horehronie. Kultúra a spôsob života ľudu, zv. I. Bratislava 1969 a rukopis MJARTAN, J.: Z minulosti Národopisného ústavu SAV (v archíve redakcie Slovenského národopisu).

² Pozri bližšie Materiály z celostátni konferencie NSČS pri ČSAV o regionálnych národopisných monografiách. Slov. Národop., 16, 1968, s. 560—640.

³ BOTÍK, J.: Projekt národopisného výskumu

bývalej Hontianskej stolice. Rozmn. Bratislava 1968.

⁴ Ide o výskumy J. Botíka, S. Burlasovej, O. Danglovej, V. Gašparíkovej, E. Horváthovej, E. Kahounovej, V. Nosáľovej a V. Valentovej.

⁵ BOTÍK, J.: K problematike rodinného života v oblasti Krupinskej vrchoviny. Slov. Národop., 15, 1967, s. 386—416; BOTÍK, J.: Obydlia rozšírených rodín v Honte. Slov. Národop., 17, 1969, s. 53—97; DANGLOVÁ, O.: K otázke variačného procesu v hontianskej ľudovej výšivke. Slov. Národop., 21, 1973, s. 23—50; VALENTOVÁ, V.: Ozdobné stolce z Litavy. Slov. Národop., 21, 1973, s. 115—122.

nie a poznačilo celú tunajšiu ľudovú kultúru. Pastierske a roľnícke zamestnanie značne ovplyvnilo i ľudovú výrobu, ktorá tu má prevažne naturálny charakter, vyznačuje sa dlhotrvajúcim úsilím o celkovú sebestačnosť roľníckych domácností i badateľným antagonizmom dedinských výrobcov a kvalifikovaných krupinských remeselníkov. V oblasti výtvarnej tvorby možno tu v mnohých obciach sledovať kontinuitu tvorivých postupov až do súčasnosti. Juhovýchodná časť skúmanej oblasti má podnes roľnícky charakter. Konjunktúra roľníctva počas druhej svetovej vojny i po nej, ako aj úspešná socializácia v posledných rokoch prejavili sa v urýchlennom vývine ľudovej výroby od pôvodne čisto úžitkových vecí dennej potreby k výrobkom, ktoré i navonok majú reprezentovať blahobyť a zámožnosť majiteľov. V oblasti výtvarnej tvorby nepochybne tu spolupôsobí aj osobitný vkus obyvateľov nížinných poľnohospodárskych oblastí s priaznivým ekonomickým vývinom v 20. storočí a má mnohé spoločné črty s podobnými oblasťami v Maďarsku a Juhoslávii. Prejavuje sa to výraznou farebnosťou a dekorativizmom a pri tvorbe používaním kupovaných materiálov, rôzne svojrázne upravených. Ako štvrtú možno podľa doterajších výskumov ľudovej výroby a výtvarnej tvorby vymedziť juhozápadnú časť Hontu, kde sa azda najmarkantnejšie prejavuje rýchle postupujúca nivelizácia kultúry a aj najvýraznejšie pôsobí vplyv maďarského etnika, ktoré na niektorých miestach tvorí kompaktné ostrovy. Nivelizáciu zapríčiňovala v minulosti značná závislosť roľníckeho obyvateľstva od veľkostatkov, ktorých bolo v tejto oblasti Hontu najviac. V období po druhej svetovej vojne je to úsilie o sprjemyslenie oblasti, ktoré zasiahlo aj tunajšie poľnohospodárstvo.

Hranice opisovaných štyroch oblastí nie sú však ani v ľudovej výrobe ani tvorbe vo všetkých javoch rovnaké a presné a bude potrebné ich spresňovať najprv podrobným výskumom jednotlivých otázok.

Na základe doterajšieho globálneho prieskumu by sme tieto otázky chceli načrtnúť zatiaľ aspoň pre hontiansku oblasť dnešného Levického okresu. Ukazuje sa totiž, že administratívna hranica musí byť zatiaľ — ako doteraz jedine fixná — pomocnou smernicou aj v terajšom etnografickom výskume.⁶

Hontianska časť dnešného Levického okresu zaberá jeho východné územie. Pred zlučovaním okresov patrila táto časť do Nitrianskeho a Banskobystrického kraja a zaberala približne polovicu Levického, časť býv. Želiezovského a Štúrovského okresu a okres Šahy.⁷

Čo platí pre niekdajšiu Hontiansku stolicu vo všeobecnosti, platí pre sledovanú časť v plnej, ba možno povedať zvýšenej miere. Ide o jednoznačne poľnohospodársku oblasť, ktorá ostala poľnohospodárskou až do konca druhej svetovej vojny. V minulosti oblasť najviac a najdlhšie trpela pod tureckým panstvom, bolo tu najviac Turkami zničených obcí, ktorých rekonštrukcia postupovala pomaly. Oblasť okrem Pukanca a Šiah nemala mestá a okrem Bátoviec ani výsadné mestečká, a tým aj rozvoj remesiel na profesionálnej úrovni bol pomalý a neprerástol okrem Pukanca v produkciu širšieho významu. Poľnohospodárstvo, ktoré ešte i v prvej polovici 20. storočia ovplyvňovalo veľkostatkárske vlastníctvo pôdy, redukovalo sa pri značnej časti vidieckeho obyvateľstva na životné minimum, čo sa prejavovalo aj v minimálnych požiadavkách na predmety remeselnej výroby. I domácka práca, v severnejších častiach Hontu taká rôznorodá, často nielen technicky, ale aj výtvarne mimoriadne vyspelá, sa tu zväčša obmedzuje na čisto úžitkové predmety úzkeho funkčného zamerania a spracovania. Sezónne práce na miestnych majeroch, či odchody na sezónne práce do južnejších častí krajiny nútili obyvateľov dedín vykonávať doma len tie najnevyhnutnejšie práce a zhotovovať len tie predmety, ktoré boli najpotrebnejšie. Nedostatok miest v oblasti redukoval aj zárobkové

⁶ Pri určovaní týchto hraníc vychádzam z publikácie *Statistický lexikon obcí ČSSR 1965*. Praha 1966. Podľa tohto lexikónu patria do Levického okresu tieto hontianske obce: Bátovce, Bielovce, Bohunice, Bory, Brhlavce, Čankov, Demandice, Devičany, Dolné Semerovce, Dolné Turovce, Domadice, Drženice, Hokovce, Hontianska Vrba, Horné Semerovce, Horné Turovce, Horša, Hrkovce, Ipeľské Úľany, Ipeľský Sokolec, Jabloňovce,

Kalinčiakovo, Krškany, Kubáňovo, Lontov, Malé Ludince, Malý Kiar, Pastovce, Pečenice, Plášťovce, Preselany nad Ipľom, Pukanec, Santovka, Sazdice, Slatina, Stredné Turovce, Šahy, Šalov, Tekovské Trstany, Tešmák, Tupá, Vyškovce nad Ipľom, Zalaba, Zbrojničky (Dolné i Horné), Zemberovce.

⁷ V tomto prípade ide o členenie podľa územnej organizácie ku dňu 1. októbra 1952.

možnosti roľníkov a tým aj možnosť nákupu remeselníckych výrobkov. V rámci skúmaného subregiónu boli jedinými trhovými centrami pomerne excentricky ležiace mestečká Pukanec, Bátovce a Šahy, významné najmä svojimi trhmi na obilie. Najzávažnejším tržným produktom oblasti je predovšetkým obilie,⁸ ale aj ostatné poľnohospodárske plodiny a suroviny, ako tabak, kukurica, ovčia vlna, ale aj dobytok.⁹ Kontakt roľníkov a remeselníkov so vzdialenejšími trhovými centrami zabezpečovali furmani, pričom v niektorých obciach bola furmanka významným doplnkovým zamestnaním (Kalinčiakovo, Devičany, Bohuniče).¹⁰

Vo väčšine obcí poľnohospodárstvo dopĺňalo vinohradníctvo a čiastočne aj ovocinárstvo.¹¹ Oproti tomu remeslá, prípadne iné druhy nepoľnohospodárskej výroby dokladajú staršie pramene vo veľmi malej miere.

V Drženiciach uvádzajú staršie pramene sklársku hutu, ktorá pracovala v 18. a 19. storočí.¹² Korabinský na základe bližšie neurčených dokladov sa zmieňuje o taviarni či mincovni v Bátovciach.¹³ Nepochybne najväčší význam v tejto časti Hontu malo baníctvo, i keď sa priamo týkalo z dnešného Levického okresu iba Devičian (niekdajšieho Prondorfu)¹⁴ a najmä Pukanca, ktorý bol najvýznamnejšou lokalitou oblasti nielen ako jedno zo siedmich banských miest, ale aj ako významné remeselnícke centrum s rozsiahlou výrobou viacerých odvetví. Od začiatkov organizovaného remesla v neskorom stredoveku cez rozkvet cechového remesla až po rozpad cechových organizácií je Pukanec neprestajne medzi mestami, ktoré majú zastúpený značný počet remeselných odvetví, a má i vysoký priemer zastúpenia remeselníckych majstrov v pomere k ostatnému obyvateľstvu.¹⁵ V prvej polovici 19. storočia malo mesto 331 majstrov a dve významnejšie remeslá, orientované na širší trh — garbiarstvo a hrnčiar-

stvo.¹⁶ Bátovce ako zemepanské mestečko nemali síce remeselnú výrobu takú rozvinutú ako Pukanec, no boli tu zastúpené a cechovo organizované aspoň najbežnejšie remeselné odvetvia, ako ševci, čizmári, krajčír, mäsiari, kožušníci, hrnčiar, a kováči.¹⁷ Pre 18. a 19. stor. však o remeslách v tomto mestečku niet správ, pretože archív bol za vojny zničený.¹⁸ Šahy mali v prvej polovici 19. stor. 70 majstrov rôznych remeselných odvetví.¹⁹

Levice nepatrili síce k Hontianskej stolici, no skúmané obce inklinovali do tohto mesta tým, že sem donášali na trhy svoje produkty a súčasne tu nakupovali rôzne remeselné vyrábané predmety a ojedinele aj výrobky, dovážané zo vzdialenejších oblastí. V prvej polovici 19. stor. bolo v Leviciach 219 majstrov 35 výrobných odvetví a Levice boli trhovým centrom pomerne rozsiahlej a úrodnej poľnohospodárskej oblasti.²⁰ O rozvinutejšej remeselnej výrobe na skúmaných dedinách v minulosti nemožno hovoriť, pretože tunajšie obyvateľstvo sa koncentrovalo predovšetkým na poľnohospodárstvo. Vzhľadom na chov dobytka a koní, ako aj na vlastnú poľnohospodársku výrobu uplatňovalo sa v minulosti na tunajších dedinách predovšetkým kováčstvo a mlynárstvo.²¹

Pre druhú polovicu 19. stor. nebola doteraz publikovaná ucelenejšia práca, ktorá by informovala o remeselnej výrobe tak podrobne ako o cechovom či manufaktúrnem období; remeslo v kapitalistickom Československu tiež čaká na podrobnejšie spracovanie. Revolučné premeny po druhej svetovej vojne vedú — okrem nepatrných výnimiek — k zániku remesiel, vykonávaných individuálnymi majstrami v jednotlivých dielňach.

Tradícia niekdajších cechových remesiel dožíva podľa doterajších etnografických výskumov ešte v uvádzaných mestách, tak ako dožíva medzi tunajším ľudom potreba ich výrobkov. Týka sa to

⁸ URBANCOVÁ, V.: Počiatky slovenskej etnografie. Bratislava 1970, s. 260.

⁹ Pozri poznámku 8 a príslušné heslá v práci KORABINSKÝ, J. M.: Geographisch-historisches und Produkten Lexikon von Ungarn. Bratislava 1786.

¹⁰ KORABINSKÝ, J. M.: c. d., s. 809; BRODNIANSKY, J.: Remeselnícka výroba v Pukanici. Slov. Národop., 5, 1957, s. 627.

¹¹ Korabinského dielo výslovne uvádza vinohradníctvo v 30 zo 45 sledovaných obcí.

¹² KORABINSKÝ, J. M.: c. d., s. 115.

¹³ KORABINSKÝ, J. M.: c. d., s. 37.

¹⁴ KORABINSKÝ, J. M.: c. d., s. 26.

¹⁵ ŠPIESZ, A.: Manufaktúrne obdobie na Slovensku. Bratislava 1961, s. 15; ŠPIESZ, A.: Remeslo na Slovensku v období existencie cechov. Bratislava 1972, s. 28, 48, 57, 88, 151, 154, 220.

¹⁶ ŠPIESZ, A.: Remeslo na Slovensku v období existencie cechov. Bratislava 1972, s. 220—222.

¹⁷ ŠPIESZ, A.: c. d., s. 89.

¹⁸ ŠPIESZ, A.: c. d., s. 155.

¹⁹ ŠPIESZ, A.: c. d., s. 235.

²⁰ ŠPIESZ, A.: c. d., s. 234.

²¹ ŠPIESZ, A.: c. d., s. 109.

1. Plevnák z nelúpáného prútia, Tekovské Trsfany. Foto J. Botík

2. Chrbtový kôš z nelúpáného prútia, Tekovské Trsfany. Foto J. Botík

najbežnejších remesiel, ako je garbierstvo, obuvníctvo, kožušníctvo, kováčstvo, debnárstvo, farbiarstvo, čižmárstvo, krajčírstvo, mlynárstvo, kolárstvo, povrazníctvo, medovníkárstvo, teda všetko remeslá, ktoré rovnako dožívali aj v ostatných oblastiach Slovenska, ťažko súperili s priemyselnou výrobou a boli odkázané na stále užší okruh zákazníkov. Osobitný význam malo vzhľadom na miestny materiál kamenárstvo. Spracovávalo tunajší mäkký a pomerne hrubozrnný pieskovec pre potreby vidieckeho obyvateľstva. Vzhľadom na to, že nemáme doklady o kamenárstve v skúmanej oblasti v staršom období, nemožno hovoriť o kontinuite alebo nadväzovaní na cechové remeslo, ale skôr o istom rozvinutí pôvodne základnej úžitkovej činnosti pre bežné potreby dedinského obyvateľstva.

Na základe osobitných požiadaviek časti obcí skúmanej oblasti dožíva ešte i v druhej polovici 20. stor. v Leviciach zlatníctvo, zamerané na výrobu strieborných šperkov pre vidiecke obyvateľstvo. Najširší dosah si ešte aj v súčasnosti uchováva hrnčiarska výroba v Pukanci.

Tradičné mestské remeslá si v prvej polovici 20. stor. len veľmi ťažko zabezpečujú svoju existenciu v prílive lacnejšieho továrenského materiálu a sú odkázané na stále užší okruh zákazníkov najmä spomedzi vidieckeho obyvateľstva. Remeselníci, ako nám to dokazuje etnografický výskum, prechádzajú od jednej profesie k druhej, kombinujú zárobok z remesla s vlastným poľnohospodárstvom alebo sezónnymi prácami na majeroch, usilujú sa uchytiť vo väčších remeselníckych dielňach alebo fabrikách i vo vzdialenejších oblastiach. Vandrovná, ktorá takto prežíva v profesionálnom remesle ešte aj v prvej polovici 20. storočia, nebola už iba zachovávaním starých remeselníckych tradícií, ale skôr existenčnou nevyhnutnosťou mladých remeselníkov, ktorí si v rôznych dielňach hľadali prácu a súčasne obranou starších majiteľov dielni pred rastúcou konkurenciou. Úplnú stagnáciu remesiel a ich praktický zánik najlepšie charakterizujú súhlasné odpovede remeselníkov rôznych profesií, ktorí na otázku koľkých učňov vyučili, takmer jednoznačne odpovedajú, že ani jedného, pretože sami nemali dosť práce. V tomto období nastupuje v mnohých profesiách prepletanie remesiel a domáckej výroby. Už P. Z a f k o vo svojej publikácii o domáckej výrobe z roku 1931²² zahŕňa hrnčiárstvo, staré a kedysi silné cechové remeslo medzi domácku výrobu, čo sa nám v skúmanej oblasti čiastočne potvrdzuje i národopisným výskumom. Napriek tomu sa však v nasledujúcej stati usilujem zachovať rozdelenie, ktoré vychádza zo spôsobu získavania odborných výrobných vedomostí, a tým zásadne odlišuje remeslo a domácku prácu, hoci z ekonomického a sociálneho hľadiska v mnohých prípadoch nebolo medzi oboma skupinami takmer rozdielu. Remeslo však ešte i v prvej polovici 20. stor. predpokladalo určitú, často presne určenú 2–4-ročnú výučnú lehotu, učňovské skúšky, prax, oficiálnu žiadosť o prídelenie živnosti, súhlas živnostenských inštitúcií a eviden-

²² ZATKO, P.: Domácka výroba najmä na Slovensku a na Podkarpatskej Rusi. Bratislava 1931, s. 143.

²³ Levických farbiarov dokladá výskumný mate-

cia v nich. Domácka práca na druhej strane spočíva predovšetkým v spontánnom získavaní výrobných vedomostí a schopností zväčša priamo v rodine, vykonávanie práce predovšetkým pre vlastnú potrebu a potreby najbližších susedov a rodiny, pričom odmenou za prácu bola často iba iná služba a aj pri peňažitej odmene nebola nikdy domácka práca základným zdrojom príjmov výrobcu.

Remeslá, tak ako sme ich vymedzili, zachovali sa prirodzene najdlhšie v miestach, kde mali tradíciu. Keď teda uvádzame remeslá štyroch miest, ktoré zásobovali skúmanú oblasť, spomenieme predovšetkým tie, ktoré vykonávali práce pre vidiecke obyvateľstvo.

Modrotlač bola už od konca 19. stor. bežným materiálom na zhotovovanie odevu v takmer všetkých obciach skúmanej oblasti. Obyvatelia obcí jednoznačne uvádzajú, že kupovali farbiarske výrobky v Leviciach od farbiarov, z ktorých najznámejšie bolo meno Hlôška. Levické dielne pracovali najdlhšie a prešli aj na družstevnú výrobu v rámci družstva Kroj po druhej svetovej vojne.²³ Levické dielne slúžili na priamy nákup tovaru, ale poskytovali dedinskému obyvateľstvu aj vedľajšie služby, ako bolo mangľovanie domáceho plátna. Dielne pracovali aj pre trhy a remeselníci chodievali s tovarom v rámci oblasti nielen na jarmoky priamo v Leviciach, ale aj do Bátoviec, Pukanca, Banskej Štiavnice. Farbiari poznali vzorky používané v jednotlivých obciach a svoj tovar prispôbovali rôznorodým požiadavkám toho-ktorého trhu. Popri miestnej farbiarskej výrobe na trhoch oblasti predávali svoje výrobky aj farbiari z Mošoviec. Pukanské farbiarske dielne, ktoré vo svojej monografii uvádza J. Vydra,²⁴ neostali ani vo vedomí najstarších obyvateľov oblasti a zanikli pravdepodobne už v minulom storočí.

Pretože levické farbiarske dielne boli taktovo vlastne jediné pre pomerne rozsiahlu oblasť, uplatňovali sa na tunajších trhoch svojimi výrobkami aj farbiari zo vzdialenejších stredísk, ako napr. z Mošoviec, odkiaľ nosili svoj tovar na jarmoky do Bátoviec. Farbiarske dielne v Leviciach i v Mošovciach boli ešte živé v čase publi-

3. Zásobnica z lúpaného prútia, Domadice. Foto J. Pátková

kovania monografie J. Vydra a azda aj preto sa najdlhšie zachovali v pamäti informátorov.

V poslednom čase zanikli aj družstevné farbiarske dielne v Leviciach.²⁵ Vidiecke ženy nosia už len staršie odevné súčiastky, prípadne nahrádzajú niekdajšiu modrotlač rôznymi kartúnmi a barchetmi podobných farieb a vzoriek, ako bola niekdajšia modrotlač, ktorá v skúmaných obciach mala zväčša drobné, nenápadné vzorky.

Modrotlač sa zo skúmaných obcí hojne používala v ľudovom odevu Jablňovíc, Bátoviec, Pečeníc, čo potvrdil i dotedajší výskum, no rozšírenie modrotlače bolo pravdepodobne bežné i v tých obciach, kde kroj zanikol dávnejšie, zväčša hneď po prvej svetovej vojne. Levice teda boli jediným centrom výroby modrotlače, ktoré zásobovalo značnú časť Hontu i Tekova.

riál z oblasti Bátoviec, Hontianskych Moraviec, Pečeníc, Jablňovíc. Ďalej pozri VYDRA, J.: Ľudová modrotlač na Slovensku. Bratislava 1954, s. 26.

²⁴ VYDRA, J.: c. d., s. 203.

²⁵ STANO, P.: Ľudová umelecká výroba na Slovensku. (Vývoj záujmu, výskyt, súčasný stav.) 3. časť. Slov. Národop., 19, 1971, s. 121.

Dalším remeslom, ktoré nebolo také bežné, pokiaľ ide o zásobovanie vidieckeho obyvateľstva, ako bolo napríklad obuvníctvo, čižmárstvo, kožušníkstvo a ďalšie, bolo v Leviciach zlatníctvo. Levice boli jediné miesto v sledovanej oblasti, kde zlatníci pracovali pre vidiecke obyvateľstvo a zhotovovali rôzne strieborné retiazky, spony, brošne a gombičky ku tradičnému ľudovému odevu hontianskych dedín. Na rozdiel od farbiarstva má zlatníctvo v Leviciach dlhšie tradície a uvádza sa už aj medzi tunajšími cechovými remeslami začiatkom 18. stor.²⁶ Zatiaľ nemožno presne určiť, kedy sa strieborný šperk začal používať v odevu hontianskych roľníkov, no rodinné fotografie zo začiatku 20. stor. už dokladajú vo viacerých obciach jeho bežné používanie. Posledné šperky sa dávali robiť ešte koncom prvej polovice 20. stor. a prieskum Ústredia ľudovej umeleckej výroby z roku 1964 zistil v Leviciach ešte dvoch výrobcov kovových predmetov. Tento prieskum však bližšie neuvádza charakter ich výrobkov.²⁷ Predmety, ktoré nachádzame ako ľudové šperky v dedinách južného Hontu, sú spracované technikou filigránu zo striebra, prípadne jeho imitácie odlievaním zo zmiešanín lacnejších kovov. V tradičnom ľudovom odevu sa tieto výrobky používali predovšetkým ako gombičky na ženských kabátikoch-vizitkách, ako spony na živôtikoch a ako niekoľkoradové retiazky okolo hrdla. Ich výskyt je v sledovaných obciach Levického okresu doložený nateraz výskumom v Bátovciach, Devičanoch, Domadiciach, Jablonovcich, Pečenicich a Žemberovciach. Údaj o nosení strieborných šperkov z Levíc v okolitých maďarských dedinách sa týmto teda rozširuje aj na slovenské etnikum.²⁸

Z miestnych požiadaviek vychádzajúci ďalší druh výroby, viazaný na Levice, bola výroba rybárskych sietí, ktorá zásobovala dediny v okolí Ipľa. Dvoch výrobcov dokladá prieskum ÚLUV ešte v roku 1964.²⁹

Z ďalších výrobných odvetví pracovali pre dedinské obyvateľstvo v Leviciach len tie remeslá, ktoré nachádzame aj v ostatných mestách a mesteckých oblastiach, preto ich uvedieme v tomto náčrte súhrnne.

Nepochybne najrozšírenejším, hoci najbiednejším remeslom v Honte, ako aj v ostatných častiach Slovenska, boli obuvníci — šustri alebo ševci. V Honte, podobne ako aj vo viacerých slovenských regiónoch, napr. v Gemeri a v súhlase s historickým vývinom³⁰ splýva názov *šouc*, *šouc* s názvom výrobcu koží — garbiarom. Pokiaľ ide o vlastnú výrobu ševcovskej obuvi pre dedinské obyvateľstvo, bola v skúmanom období už minimálna a koncentrovala sa predovšetkým v mestách, kým opravou obuvi, tzv. šusterskými prácami sa zaoberali chudobní remeselníci takmer v každej obci. Z obuvníckych výrobkov sa v sledovaných obciach už po prvej svetovej vojne začínajú používať čierne šnurovacie topánky rôznych tvarov a výšky, čierne poltopánky a mäkké čižmy. Okrem čižiem túto obuv už v prvej polovici 20. stor. kupujú zväčša hotovú továrenskej výroby a tak obuvníkom ostáva skutočne prevažne len údržbárska robota. Obuvníkov tohto typu je v každej zo skúmaných obcí i viac a patria k najchudobnejšej vrstve dedinského obyvateľstva. Zámožnejší, ale menej početní boli čižmári, ktorí pracovali väčšinou len v mestách. Početne hojne zastúpení boli v Leviciach, menej v Pukanci. O kvalite ich výroby svedčí to, že čižmy si dávali dedinskí obyvatelia robiť zväčša iba ku sobášu a používali ich potom na sviatočné príležitosti často až do smrti. Pukanskí obuvníci chodili predávať na jarmoky nielen do Bátoviec, Šiah, Levíc, Krupiny a Banskej Štiavnice, ale aj do susedných stolíc — do Zvolena, Zlatých Moraviec, Novej Bane, Žarnovice atď. Po prvej svetovej vojne i do Modrého Kameňa a Nitry.³¹ Čižmárske výrobky sa v skúmanej oblasti udržali dlhšie v mužskom odevu, kým ženy začínali skôr, už v prvej polovici 20. stor. nosiť továrenskú obuv.

So silne rozvinutým chovom dobytky súvisí v skúmanej oblasti pomerne značné rozšírenie už spomínaného *šoucovstva* čiže garbiarstva, ktoré máme doložené ešte aj v prvej polovici 20. stor. v Leviciach, čo nepochybne súviselo aj s tunajšími trhmi poľnohospodárskych produktov a surových koží a kožušín, ďalej v Bátovciach a Pukanci. *Šouci* vo všetkých uvedených lokalitách spracovávali ľahké kože na podšívky do topánok

²⁶ SPIESZ, A.: c. d., s. 307.

²⁷ Správa o systematickom výskume ľudovej umeleckej výroby v Levickom okrese. Zostavil P. Stano, 1964, Rkp. Dokumentačné oddelenie ÚLUV, Bratislava.

²⁸ JOHNOVÁ, H.: Ľudové šperky na Slovensku. Bratislava 1972, s. 59.

²⁹ Pozri pozn. 27.

³⁰ Pozri SPIESZ, A.: c. d., s. 302.

³¹ BRODNIANSKY, J.: Remeselnícka výroba obuvi v Pukanci. Slov. Národop., 5, 1957, s. 627.

a na topánkové zvršky. Výroba ťažkých koží nebola v regióne ani v príslušných Leviciach známa. Pokiaľ ide o ďalšie spracovanie koží vychádzali sme predovšetkým z potrieb ľudového odevu. V sledovanej oblasti sa nepoužívali v ľudovom odevu nijaké výraznejšie remene a opasky, a preto ani remeselná výroba tohto druhu nebola v kraji známa. Bohatšie výsledky by iste priniesol výskum spracovania koží pre potreby poľnohospodárstva, ako sú chomúty a konské postroje.

V súvislosti s výskumom koží často v bezprostrednej súvislosti s ním uvádzajú informátori spracovanie kožušín. V oblasti sa totiž pestovali ovce jemnejších, kvalitnejších druhov tzv. *cigajky* alebo *birky*, ktorých koža a kožušina bola veľmi vhodná na kožušnicke spracovanie. Rovnako ich vlnu vyhľadávali remeselníci súkenníci zo severnejších oblastí Slovenska. V kraji i na levických a šahanských trhoch kupovali kožky kožušníci z Novej Bane i Banskej Bystrice. Dobrý chýr a výhodný odpredaj ovčej vlny z Devičian uvádza už Korabinský.³² Remeselníci, zaoberajúci sa kožušnicou výrobou pre hontianske obce, boli v Leviciach a Pukanci, no spracovaním koží na kožušinu sa koncom prvej polovice 20. stor. začal zaoberať aj bývalý garbiar v Bátovciach a pracoval i pre profesionálnych kožušníkov v mestách.

Vo väčšine sledovaných obcí kožuchy nepatrili k bežnému tradičnému oblečeniu. Tam, kde sa kožuchy nosili, obstarávali si ich nielen u levických kožušníkov, ale aj od kožušníkov z Banskej Bystrice a Novej Bane, ktorí nosili svoj tovar na miestne jarmoky alebo prichádzali priamo do dedín, kde si súčasne kupovali surové kožky pre svoju výrobu.

V Leviciach sa pre prvú polovicu 20. stor. uvádzajú dvaja kožušníci, ktorí spracovávali ovčie kožušiny pre okolité obce, no kožušník Diamant si dával vyrábať kožušiny aj bátovskému garbiarovi Gábrišovi. V Bátovciach okrem výroby ovčích kožušín garbiarom v polovici 20. stor. priama výroba kožuchov nie je doložená. Podobne Šahy boli nielen Hontu, ale i širšej oblasti známe iba ako prameň dobrých ovčích koží. Pre mesto Pukanec len najstarší informátori uvádzajú meno kožušníka Brveníka, ktorý pracoval na prelome storočia. Jeho práce, ktoré sa ešte ojedinele vyskytujú napr. v Jablňovciach, dokazujú vyspelú remeselnú úroveň. V polovici 20. stor. robili kožušníci v Pukanci už len bežnú mestskú kožušnicu prácu.

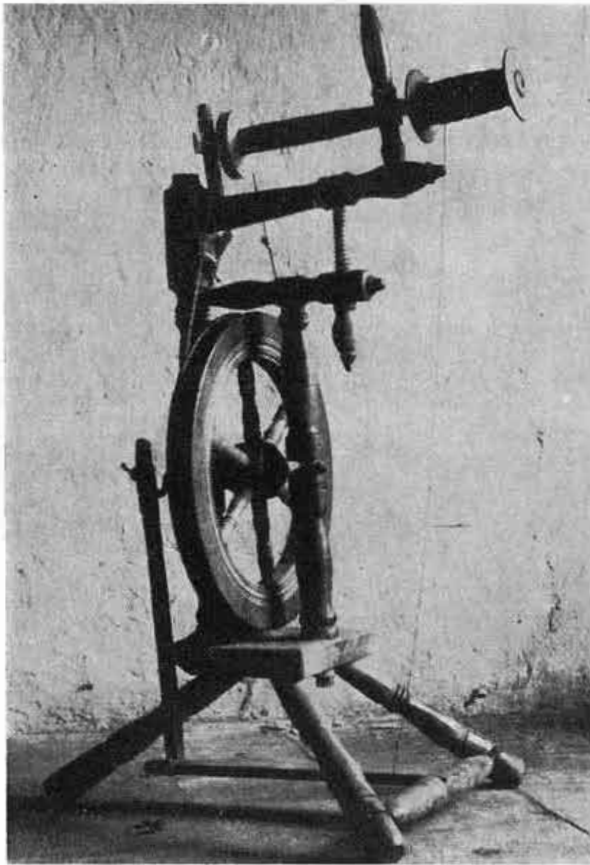
Skúmané obce prechádzajú pomerne včas v porovnaní s ostatnými časťami Hontu k mestským

4. Nabíjanie obruče na súdok, Žemberovce. Foto E. Kahounová

a polomestským formám odevu. Zanikli kožúšky z ovčej kožušiny alebo sa používajú v pomerne malej miere a prevažne v čisto funkčných formách bez výrazného dekoru, ktorý v susedných regiónoch sledoval jednotlivé krojové varianty i v odlišnostiach výzdoby a tvarov kožuchov. V sledovaných obciach zväčša uvádzajú, že sa tu v minulosti kožuchy nenosili a aj keď sa ojedinele v domácnostiach kožuchy vyskytujú, uvádzajú len, že ich kúpili náhodne od kožušníkov, ktorí prichádzali do obce kupovať kožky. Kožúšky sa používali iba pri rôznych prácach okolo domu a na všedné príležitosti. Určité oživenie kožušnickej výroby nastalo počas druhej svetovej vojny a po nej, keď nedostatok látok a teplého oblečenia, ale čiastočne aj vtedajšia móda, znovu zavádzali do oblečenia ovčiu kožušinu. S tým pravdepodobne súvisí aj preorientovanie sa bátovského garbiara na výrobu kožušín. Kožušníci

³² KORABINSKÝ, J. M.: c. d., s. 26.

5. Kolovrátok tokárskej výroby, Devičany.
Foto T. Ševčíková

však v tomto čase šijú pre sledovanú oblasť iba jednoduché kožušinové vesty a kabátiky bez výzdoby. Pretože nivelizácia tunajšieho odevu vo väčšine dedín bola v tom čase skoro ukončená, dávajú si robiť mladšie roľnícke ženy i tzv. slovenské kožuchy vtedajších mestských strihov.

S nivelizáciou odevu v sledovanej oblasti súvisí aj zvýšená požiadavka dedinského obyvateľstva na výrobky profesionálnych krajčírrov. Ide najmä o mužský odev, ale aj ženské odevné súčiastky z ťažších materiálov zhotovovali krajčírri. Krajčírri boli vo všetkých uvedených mestách, ich výrobky však nemali výraznejší regionálny charakter, preto im doterajší etnografický výskum nevenoval pozornosť. Oveľa viac špecifických črt mala práca dedinských krajčírrov, ktoré však zaraďujeme medzi domáce výrobky, pretože nemali patričnú kvalifikáciu a zväčša ani žiadne živnostenské oprávnenie.

Oveľa podstatnejšie využívalo dedinské obyvateľstvo výrobky klobučníckeho remesla. Výskum odevu potvrdzuje, aké rôznorodé boli najmä

mužské tvary klobúkov, ktoré sa odlišovali v jednotlivých regiónoch, no klobučníci presne vedeli, aký klobúk je potrebný do tej-ktorej oblasti a mali na tieto klobúky i potrebné formy. Technológia výroby klobúkov je na celom našom území rovnaká, rozdiely sú iba vo výrobkoch, no klobučnícka dielňa sa nezachovala ani v jednom zo skúmaných miest a tak tvary výrobkov skôr možno nájsť priamo na vidieku pri výskume ľudového odevu.

Podobný charakter ako neprofesionálne krajčírstvo malo i zárobkové tkáčstvo. V oblasti ešte i v prvej polovici 20. stor. sa pravidelne siali konope a tkanie hladkých tkanín je v niektorých obciach známe i v súčasnosti, hoci sa zameriava už iba na tkanie handričkových pokrovcov. V sledovaných obciach nachádzame však okrem tohto tkania, ktorým sa zaoberajú a aj v minulosti zaoberali výlučne ženy, aj doklady o tkaní náročnejších vzorkovaných tkanín profesionálnymi tkáčmi. Ide zväčša o preberané tkaniny dobrej remeselnej úrovne. Všetky tkaniny tohto druhu pochádzajú z konca 19. a začiatku 20. stor. a majiteľky uvádzajú, že ich tkali mestskí tkáči. Ako stredisko týchto tkáčov uvádzajú Bátorce, kde už niet žijúcich tkáčov. Na remeselných tkáčov sa pri zhotovovaní náročnejších textilíí v oblasti viazali nielen dediny so slovenským obyvateľstvom, ale aj maďarské dediny. V jednej z týchto obcí, v Boroch, zistil ešte v roku 1964 prieskum tkáča — remeselníka,³³ ktorý však už nepracoval. Výskum tunajšieho profesionálneho tkáčstva zasluhuje bližšiu pozornosť, pretože doterajšími údajmi sa oblasť zaraďuje k hraničnej oblasti, v ktorej jestvovalo domáce i remeselné tkanie paralelne, kým smerom na východ je tkáčstvo výlučne doménu žen a smerom na západ sa všetko tkanie, teda aj výroba hladkého plátna prenecháva profesionálnym tkáčom.

V prvej polovici 20. stor. možno už takmer za ojedinelé označiť povraznícke remeslo, ktoré máme ešte v 60. rokoch nášho stor. doložené jedným výrobcom v Leviciach a jedným v Šahách.³⁴ Toto remeslo sa pravdepodobne uchovalo v mestách nepretržite od cechového obdobia.³⁵ Spracovávalo konope, ktoré sa v okolí hojne pestovali. Povraznícke výrobky slúžili potrebám roľníckej a fur-

³³ Pozri pozn. 27.

³⁴ Pozri pozn. 27.

³⁵ ŠPIESZ, A.: c. d., s. 294 „... r. 1828 boli ... v Leviciach po traja povrazníci“.

6. Práca s oberučným nožom, Tekovské Trsfany. Foto J. Botík

mauskej práce. V ostatných mestách subregiónu nemáme o povrazníckom remesle doklady.

Spracovanie slamy, prútia a ľubov bolo v celej oblasti značne rozšírené, no remeselne sa touto výrobou zaoberali iba v Leviciach, kde na základe viacerých miestnych dielní vzniklo aj košíkárске družstvo a v 60. rokoch tu pracoval i jeden samostatný košíkár.³⁶ Takáto remeselná forma košíkárskej výroby sa zameriavala na spracovanie vrbového prútia, kým domácka výroba a výroba len pre vlastnú potrebu spracúva oveľa viac druhov materiálu,³⁷ ako napríklad slamu, lúpané i nelúpané prútie, kukuričné šúpolie, luby atď.

Spomedzi remeselníkov, spracovávajúcich drevo pre potreby dedinského obyvateľstva, slúžili z re-

mesiel, ako sme ich definovali v sledovanej oblasti, jedine kolárstvo a stolárstvo. Kolárstvu sa doteraz v etnografickom výskume nevenovala dostatočná pozornosť. Pretože toto remeslo najmä v poslednom storočí slúži jedine roľníkom a súčasne patrí k remeslám, ktorým hrozí úplný zánik, bude potrebné preskúmať čo najskôr aspoň základnú problematiku tohto zamestnania po technologickej i spoločensko-ekonomickej a organizačnej stránke. Kým pre Levice, Bátovce a Šahy nemáme o tomto remesle v sledovanom období nijaký materiál, o Pukanci je celý rad historických dokladov, ktoré svedčia o tom, že kolárstvo v tomto meste pracovalo pre širší trh.³⁸ Kolári pracovali v Pukanci ešte aj po druhej svetovej vojne.

³⁶ Pozri pozn. 27.

³⁷ STANO, P.: Ludová umelecká výroba na Slo-

vensku. (Vývoj záujmu, výskyt a súčasný stav.) 2. časť. Slov. Národop., 18, 1970, s. 522–528.

³⁸ SPIESZ, A.: c. d., s. 275.

Už po prvej svetovej vojne zariaďujú roľnícki obyvatelia sledovaných dedín svoje domácnosti prevažne nábytkom remeselníckej výroby. Pre potreby roľníkov pracovali stolári v Leviciach, Šahách, Bátovciach i v Pukanci. Podrobnejší výskum tohto remesla sa zatiaľ sleduje v súvislosti s výskumom ľudového nábytku.

Vzhľadom na vinohradníctvo a ovocinárstvo bolo v oblasti značne rozšírené debnárske remeslo, ktorého pozostatky nachádzame vo všetkých mestách. V Pukanci dokonca počet debnárskych majstrov v prvej polovici 19. stor. svojím počtom nesporne prevyšoval potreby domáceho trhu, takže je možné, že vyrábali aj pre južnejšie oblasti Uhorska.³⁹

Ďalším drevospracujúcim remeslom pre vidiecke obyvateľstvo bolo tokárstvo, najmä výrobou vretien a kolovrátkov. Pretože v mestách skúmanej oblasti niet tradície cechových tokárov, pôjde pri údajoch o pukanskej výrobe vretien skôr o domácku výrobu ako doplnkové zamestnanie chudobnejších obyvateľov mesta.

Nepochybne najplynulejší vývin s uplatnením i v súčasnosti zaznamenalo hrnčiarске remeslo jediným, no neobyčajne výrazným strediskom v Pukanci. Vďaka systematickému dlhodobému etnografickému výskumu hrnčiarstva na Slovensku je už i o tejto lokalite zozbierané značné množstvo materiálu, ktorý bol i publikovaný.⁴⁰

Celkom osobitné miesto v sústave neroľníckych zamestnaní v skúmanom regióne má kamenárstvo. Ťažko o tomto zamestnaní v hontianskej oblasti hovoriť ako o tradičnom z hľadiska starých remesiel a ťažko ho možno jednoznačne zaradiť medzi remeslá. Jeho korene spočívajú predovšetkým v miestnych zdrojoch mäkkého hrubozrnného pieskovca a v jeho základnej ťažbe a spracovaní na stavbu domov, plotov, ostení, žľabov, váľovov a napájadiel. V takejto funkcii v oblasti nemožno vlastne ani hovoriť o kamenárstve, ako o remesle. Iba v mestách nadväzovali na staršie cechové tradície, ako napr. v Leviciach,⁴¹ kde mali kamenári svoje dielne a venovali sa predovšetkým zhotovovaniu náhrobných kameňov, prípad-

7. Hlinený hrniec s reliéfnou výzdobou, Pukaneц. Foto E. Plicková

ne ako podnikatelia pracovali na stavbách a najímali si vidieckych kamenárov na hrubé kamenárske práce. Prácu týchto kamenárov možno zaradiť skôr medzi domácku výrobu, najmä pokiaľ ide o získavanie technických vedomostí i ich výsledné výrobky.⁴² Toto výrobné odvetvie v pomere k ostatným druhom výroby v sledovanej oblasti je dostatočne spracované.⁴³ Ľudoví kamenári sa predovšetkým venovali vlastnej ťažbe kameňa a kresaniu úžitkových predmetov, no bránky a najmä ostenia, ako aj náhrobné kamene majú celý rad dekoračných prvkov, harmonizujúcich s celkovou výtvarnou kultúrou tej-ktorej oblasti.

³⁹ SPIESZ, A.: c. d., s. 151–264. Autor v publikácii viackrát dokladá tvrdenie o práci drevospracujúcich remesiel na území Slovenska pre južné oblasti.

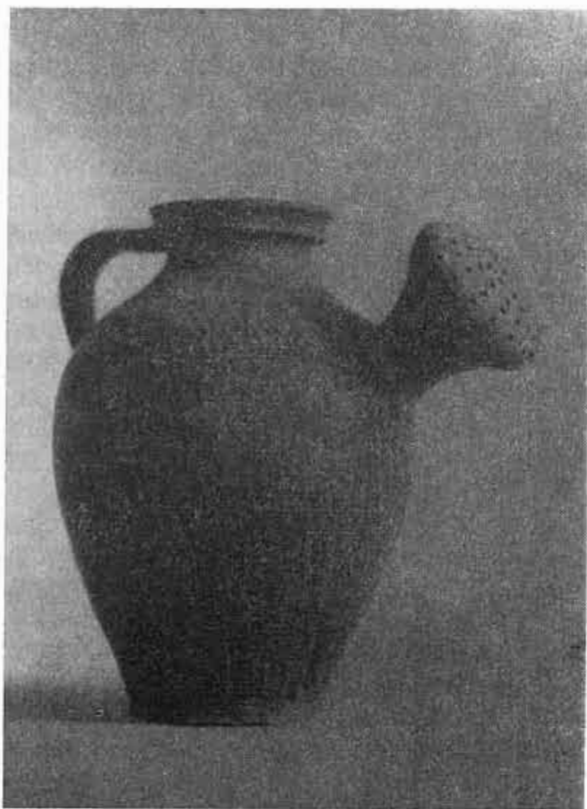
⁴⁰ POLONEC, A. – TURZOVÁ, M.: Pukanská keramika. Bratislava 1962; PLICKOVÁ, E.: Hrnčiarstvo v Pukanci. Slov. Národop., 12, 1964,

s. 161–219; STANO, P.: c. p., 1. časť. Slov. Národop., 18, 1970, s. 349–351.

⁴¹ SPIESZ, A.: c. d., s. 122.

⁴² Do ľudovej výroby zaraďuje kamenárstvo i P. STANO v cit. práci, 2. časť. Slov. Národop., 18, 1970, s. 504–505.

⁴³ Pozri pozn. 35 a štúdie: STANO, P.: Ľudové

8. Hlinená krhla, Pukanec. Foto E. Plicková

9. Džbán s rastlinným dekorom, Pukanec. Foto E. Plicková

Prieskum v šesťdesiatych rokoch zachytil v mestách skúmanej oblasti ešte aj reprezentantov jedného z tradičných mestských remesiel, ktoré bezprostredne súviselo s miestnymi trhmi a jarmokmi a aj záviselo od nich. Bolo to medovníkárstvo, ktorého reprezentantov zistil prieskum v Leviciach a Šahách, hoci aktívne už nepracovali.⁴⁴ Potravinárske remeslá — okrem už spomínaného medovníkárstva — nemali pre roľnícke obyvateľstvo takmer až do polovice 20. stor. väčší význam, pretože obyvateľstvo bolo samozásobiteľné, hlavne pokiaľ ide o chlieb a mäso. Mäsiari a pekári, ktorí boli zastúpení vo všetkých uvádzaných mestách, zamierovali sa predovšetkým na neroľ-

nícke obyvateľstvo a čiastočne i na návštevníkov miestnych trhov a jarmokov, pri ktorých si aj roľnícke obyvateľstvo kupovalo potraviny od

10. Hrnčiar J. Moravčík pri vytáčaní súčasných výrobkov, Pukanec. Foto E. Plicková

kamenárstvo v Brhlovcích. Slov. Národop., 17, 1969, s. 285—307; POLONEC, A.: Brány a bránky ako stavebné objekty v oblasti Štiavnického pohoria. Zborník SNM, 63, 1969, Etnografia, 10, s. 143—169.

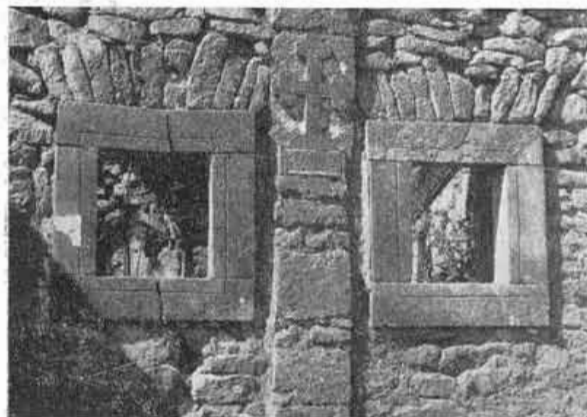
⁴⁴ Pozri pozn. 27.

11. Kamenná bránka, Pečenice. Foto J. Pátková

týchto remeselníkov skôr ako výnimočnú pochúťku pre seba či pre domácich, najmä detí. Pekári a mäsiari zásobovali aj miestne hostince, kde sa zastavovali najmä povožníci a návštevníci trhov pri uzatváraní väčších nákupov, predovšetkým

12. Detaily zvyškov kamenného domu, Tekovské Trstfany. Foto J. Botík

dobytka. Tržné centrá mali v oblasti výroby predovšetkým význam pre odpredaj remeselníckych výrobkov, čiastočne však aj pre produkty domácej výroby, ktoré prichádzali do sledovaného subregiónu zo severnejších častí Hontu. Pre sledovanú oblasť mali ako tržné strediská význam Levice, Šahy, Bátovce a Pukanec, pričom najmä Levice a Šahy mali pre remeselníkov vzdialenejších oblastí význam aj ako strediská pre nákup surovín na ďalšie spracovanie (koža, vlna, kožušiny). Miestne obyvateľstvo navštevovalo okrem týchto trhov i trhy v Banskej Bystrici a Banskej Štiavnici. Význam Banskej Štiavnice ako trhového centra pre skúmané dediny vzrástol najmä počas druhej svetovej vojny, keď Levice pripadli Maďarsku.

Jedinými remeslami, ktoré nachádzame takmer bez výnimky vo všetkých sledovaných obciach i mestách, boli kováči a mlynári, ktorých výskum najmä pre zistenie regionálnych špecifickostí treba ešte len vykonať.

Nivelizačný proces, ktorý zasiahol viaceré obce sledovaného regiónu už po prvej svetovej vojne, prejavil sa i v domácej výrobe. Už pri sledovaní remesiel sme uvádzali, že niektoré druhy výroby majú reprezentantov tak v remesle, ako aj v domácej výrobe, pričom domácka výroba uvádzaných odvetví zásobuje predovšetkým vidiecke obyvateľstvo. Tak je to najmä v uvádzanom tokárstve, ktoré má popri výraznejšom a obchodne aktívnejšom centre v Pukaneci reprezentantov takmer v každej obci. Výroba vidieckych tokárov sa zameriava na zhotovovanie drobných predmetov a nástrojov pre domácnosť a gazdovstvo s prevahou uspokojovania vlastných potrieb a len občasného zhotovovania drobných predmetov pre susedov, známych ap. V ani jednej skúmanej dedine nedosiahlo tokárske spracovanie dreva taký ekonomický význam ako v niektorých iných oblastiach Slovenska (napr. kopanice v okolí Nového Mesta nad Váhom, Gemerí ap.). I ďalšie drevené náradie, zhotovované kresaním a strúhaním, sa tu obmedzovalo výlučne na vlastnú potrebu, prípadne sa tieto predmety kupovali na jarmokoch alebo od výrobcov, ktorí chodili s tovarom priamo do dedín a pochádzali z kopcovitejších častí Hontu. Podobne sa pre vlastné potreby domácností zručnejších výrobcov obmedzovalo miestne zhotovovanie rôznych slamienok, košíkov z lupaného a nelupaného prútia a košov zo štiepaných lubov. Dokonalejšie košíkárske výrobky kupovali od výrobcov zo severnejšej časti Hontu a najmä od obyvateľov z tamojších lazov. Takáto situácia v spracovaní dreva, slamy a prútia bola takmer

rovnaká aj koncom 19. stor. a na začiatku 20. stor., čo dokladajú viaceré štatistiky spracované P. Z a t k o m v práci zameranej na domácku výrobu. V Levickom okrese a konkrétne v jeho hontianskej časti neuvádza štatistika z r. 1930 spracovanie prútia a dreva dokonca ani ako vedľajšie domáce zamestnanie.⁴⁵ Koncom 19. stor. podľa kmeňovej knihy domáceho priemyslu z roku 1898 výnimku tvorí iba spracovanie slamy a prútia na košíky a úle vo vtedajšom Dolnom Almáši (Jabložovce), reprezentovaná štyrmi výrobcami, pričom výrobky z dreva táto štatistika neberie do úvahy.⁴⁶ Štatistiku z roku 1884 v terajšom prehľade nemôžeme použiť, pretože podáva domáci priemysel iba podľa jednotlivých stolíc. Výrazne poľnohospodársky charakter oblasti, s pôdou vhodnou na pestovanie náročnejších plodín, ako je tabak a kukurica, viedol už v prvej polovici 20. stor. na spracovanie kukuričného šúpolia na rôzne rohože, tašky a košíky. Spracovávanie kukuričného šúpolia sa sústreďuje predovšetkým na najjužnejšie obce skúmanej oblasti s prevahou obyvateľstva maďarskej národnosti. Hoci v susednom Novozámockom okrese malo a aj v súčasnosti má spracovanie kukuričného šúpolia charakter domácej výroby a je organizované,⁴⁷ v skúmanom regióne ide o spracovanie prevažne pre potrebu samých výrobcov alebo len úzkeho okruhu záujemcov z vlastnej obce.

Príležitostný doplnkový zárobok prinášalo v sledovanej oblasti, kde už v prvej polovici 20. stor. pôvodný odev preberá veľa prvkov mestského oblečenia, už spomínané šitie odevných súčiastok. Kým pracovné odevné súčiastky, ako aj osobnú bielizeň, ktoré sa ešte i v tomto období viažu na domáci materiál — prevažne konopné plátno, zhotovovali si ženy samy, odevné súčiastky z jemnejších kupovaných materiálov majú už komplikovanejšie strihy. Ich šitím a výzdobou sa zaoberajú zručnejšie ženy, ktoré zväčša už používajú šicie stroje. Ide zväčša o ženy, ktoré sa šiť nikdy neučili, od detstva však prejavovali zvýšený záujem o ručné práce a odborné vedomosti získavali v škole od učiteliek ručných prác, náhodnou alebo príležitostnou výpomocou starším krajčírkam alebo službou v mestských domácnostiach. Spracovanie textilu bolo však oddávna prirodzeným zimným zamestnaním roľníckych žien. Mnohé z nich si aj zložitejšie odevné súčiastky šili

⁴⁵ ZATKO, P.: c. d., Bratislava 1934, s. 117–152.

⁴⁶ ZATKO, P.: c. d., s. 157.

⁴⁷ STANO, P.: c. p., 2. časť. Slov. Národop. 18, 1970, s. 545–548.

13. Kamenný náhrobník, Jabložovce. Foto S. Burlasová

samy, často i ručne a zručnejšie krajčírky im pomáhali iba radou, prípadne pomocou pri strihaní a pod.

Osobitným odvetvím domácej práce bolo zhotovovanie sviatočných čepcov pre mladé ženy a párt a čepcov pre nevesty. Tie sa v niektorých obciach nosili z rôznych továrenských vyrábaných materiálov, umelých kvetov a ozdôb a na ich výrobu sa špecializovalo niekoľko žien v Bátovciach a v Pukanci.⁴⁸

Najrozšírenejšou domáckou prácou, ktorá v oblasti bola zameraná výlučne na vlastnú potrebu, bolo tkáčstvo. Len Kovácsom zostavená kmeňová kniha domáceho priemyslu z roku 1898 uvádza v Levickom okrese zo skúmaných obcí iba jedinú (Domadice), v ktorej sa zaoberajú tkaním plátna aj zárobkovo dvaja ľudia, a v roku 1930 sa v Pukanci uvádza 15 výrobcov, ktorí tkajú handričkové pokrovce na trh.⁴⁹ V neskorších obdobiach sa

⁴⁸ Pozri i materiál z dotazníkovej akcie MS 1942. Dokumentačné oddelenie NÚ SAV, č. 177.

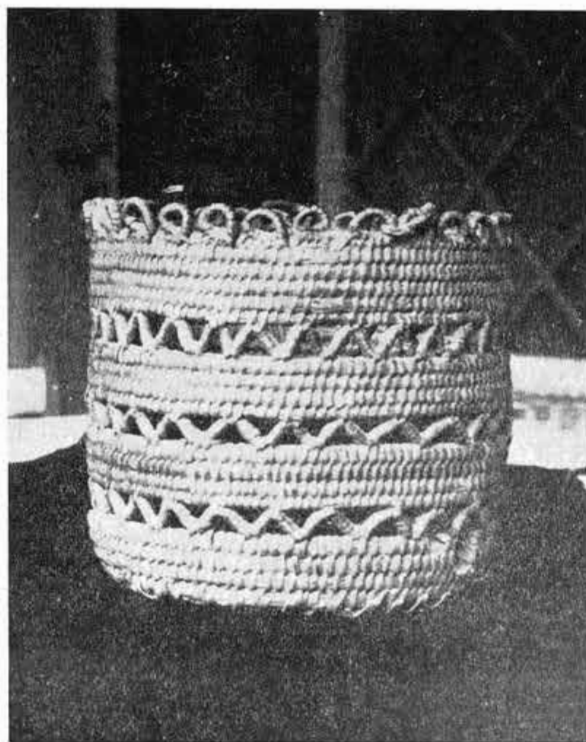
⁴⁹ ZATKO, P.: c. d., s. 155 a s. 127.

14. Slamená zásobnica, Tekovské Trstfany. Foto J. Botík

pre skúmanú oblasť zárobkové tkanie už vôbec neuvádza, vynímajúc tkáčov, o ktorých sme už hovorili.

15. Slamienka, Devičany. Foto V. Valentová

Základnou textilnou surovinou boli konope, ktoré sa tu pestovali vo všetkých skúmaných obciach. Značné rozdiely sú však v období zániku ich domáceho spracovania. Domáce spracovanie konopí zaniká takmer v štvrtine sledovaných obcí v najjužnejšej časti Hontu už po prvej svetovej vojne, zatiaľ čo v severnej časti sú obce, kde sa udržiavalo spracovávanie konopí až do kolektívizácie poľnohospodárstva v päťdesiatych rokoch. V týchto obciach, kds sa pestovanie konopí zachovalo až do nedávnej minulosti, tkalo sa hladké plátno na bielizeň a odevné súčiastky. Tkanie handričkových pokrovcov ako odvetvie, ktoré sa najdlhšie z celého ručného tkania zachováva, malo oveľa širší rozsah. Kým v súčasnosti alebo v nedávnej minulosti sa tkalo konopné a miešané plátno, prípadne aj vzorované tkaniny v dvadsiatich piatich z celkového počtu 46 sledovaných dedín, tkanie pokrovcov je zaznamenané až v 30 obciach, i keď zväčša ide o ojedinelé práce najmä starších žien.

Výšivanie, ako jedno z ďalších textilných odvetví, ktoré bolo v Honte veľmi bohato rozvinuté, v sledovanej oblasti nedosiahlo väčšie rozmery. Možno si to opäť vysvetliť podmienkami, ktoré ovplyvnili i ostatné odvetvia výroby no na tejto skutočnosti sa zúčastňovala najmä rýchla nivelizácia odevu. Pretože sa výšivky v ľudovej kultúre viazali predovšetkým na odevné súčiastky, zánik kroja v skúmaných obciach značne sťažuje zisťovanie výskytu tohto druhu textilnej výroby. Štatistika z roku 1930 síce uvádza v obci Hrkovce 20 žien, ktoré sa zaoberali výšivkou pre vlastnú potrebu,⁵⁰ no pre ostatné obce nemáme údaje a ani výskumy po druhej svetovej vojne nezaznamenali výšivku ako výraznejší prejav ani v jednej zo sledovaných obcí. Kde sa ešte zhotovovali staršie konopné súčiastky, nachádzame na nich bežné funkčné spojovacie a obrubovacie stehy a stehy spevňujúce okrajové riasenia. V dedinách, kde sa ľudový odev vyvíjal ešte i v prvej polovici 20 stor., nachádzame predkresľovanú plochú a dierkovú výšivku prevažne v bielej farbe.

Ešte sporadickejšie sú údaje o pletení čipiek, hoci sledovaná oblasť leží v bezprostrednom susedstve silnej čipkárskej oblasti severného Hontu. Iba z rozprávania najstarších obyvateľov Pukanca

⁵⁰ ZATKO, P.: c. d., s. 117.

⁵¹ MARKOVÁ, E.: Slovenské čipky. Bratislava 1962, s. 79.

sú známe spomienky na tunajšie pletenie čipiek, čo súvisí s niekdajším baníckym zamestnaním a pravdepodobne nemá bezprostredný súvis so sedliackymi čipkami z okolia Krupiny.⁵¹ V skúmaných dedinách sa zatiaľ nezistilo ani používanie ani pletenie čipiek a doklad čipky z Jablonošoviec vo vzorníku R. Bíbovej je jediným z celej sledovanej oblasti.⁵²

Ani ďalšie techniky pletenia, ako bolo pletenie ihlicami a háčkovanie, ktoré sa do ľudovej kultúry väčšiny oblastí u nás dostávajú prevažne až koncom prvej polovice 20. stor., sa v sledovanej oblasti výraznejšie neprejavilo, hoci vojnový nedostatok textílií viedol v niektorých obciach k spracovávaniu ovčej vlny na pletené odevné súčiastky, najmä mužské i ženské svetre. Táto práca však nemá v sledovaných obciach nijaké lokálne špecifikosti.

Vo všetkých uvádzaných výrobných odvetviach, či už išlo o remeselnú výrobu, domácku výrobu alebo o domácu prácu pre vlastnú potrebu, možno hľadať určité základy, z ktorých sa v individuálnych prípadoch vyvinula i náročnejšia výtvarná tvorba. V predchádzajúcich riadkoch sme sledovali iba odvetvia, ktoré mali širšie uplatnenie alebo vykonávali sa často bežne a hromadne vo všetkých domácnostiach. Je nepochybné, že okrem týchto prejavov možno i v tejto časti Hontu, tak výrazne zameranej predovšetkým na čisto úžitkovú výrobu, nájsť jednotlivcov, ktorí celkom individuálne, raz na základe tradičných výrobných postupov a výtvarných prejavov, inokedy nezávisle od nich venovali sa spontánnej výtvarnej činnosti. Tieto prejavy však zatiaľ extenzívny výskum nezaznamenal, pretože vyhľadávanie ľudových tvorivých individualít vyžaduje iný spôsob práce a iné výskumné metódy s dôrazom na štacionárny výskum. I doterajší výskum však ukázal, že pri hľadaní ľudových umeleckých tvorcov v sledovanej oblasti bude potrebné sa zamerať najmä na oblasť spracovania dreva a kameňa, pokiaľ ide o mužov, a na tkanie a spracovanie kukuričného šúpolia vo výtvarnej tvorbe žien. Osobitnú oblasť, ktorá v minulosti predstavovala súčasť tradičnej tvorby so širším kolektívnym uplatnením, tvorilo zhotovovanie obradového pečiva, najmä pri svadbách. S obradovým pečivom, tzv. radostníkmi súvisela aj výroba dekoračných

16. Doštička s člnkom a tkanicou, Pečenice. Foto J. Pátková

a symbolických predmetov z papiera, drôtu, staniolu a korálikov, ktorými sa ozdobovali nielen radostníky, ale aj svadobné stromčeky — ratolesti a pierka svadobčanov. Zručné gazdiné ozdobovali svadobné pečivo kvetmi a vtáčatami modelovanými z cesta a pečivo sa ďalej prizdobovalo pestrými papierovými kvetmi. Papierové kvety a holubice sa pripínajú aj na svadobný stromček.

V sledovanej oblasti takého výrazné dekoračne spracované svadobné obradové pečivo, ratolesti a pierka dokladá výskum v Bátovciach, Drženicach, Jablonošovciach, Krškanoch a Plášťovciach,⁵³ no ich používanie zasahovalo nesporne i ďalšie obce. K atribútom veľkonočného zvykoslovía patria maľované vajíčka. Tie sú však v oblasti nateraz doložené len v obci Tešmák a zdobené batikovaním.⁵⁴

⁵² BÍBOVÁ, R.: Podviky — vzory díla Krajky a krajkářství lidu slovenského. Praha 1938 — tabule.

⁵³ Pozri pozn. 48.

⁵⁴ Pozri pozn. 27 a prácu STANO, P.: c. p. 3. časť. Slov. Národop., 19, 1974, s. 142.

Predložený materiál predstavuje iba časť prvého spracovania extenzívnych a orientačných výskumov ľudovej výroby a tvorby v Hontu. Zámerne sme volili oblasť, ktorá je z celého Hontu azda najmenej spracovaná a ani súčasná organizovaná výroba, nadväzujúca na miestne tradície, nie je tu dostatočne zastúpená.⁵⁵ Je nesporné, že terajší počiatočný prehľad bude potrebné ďalej dopĺňať, spresňovať a korigovať výskumami, ktoré podľa doterajších poznatkov by sa mali uberať viacerými smermi. Predovšetkým by bolo potrebné ďalej pokračovať v podrobnejšom spracovaní jednotlivých výrobných odvetví podľa spracovávaného materiálu, výrobných techník a finálnych výrobkov, sledovať univerzálne a špecifické prejavy v technológii, nástrojoch, výrobkoch a ich uplatnení v ľudovej kultúre regiónu, prípadne jeho jednotlivých častí. V súvislosti s týmto výskumom je potrebné upozorniť na naliehavosť výskumov tradičných remesiel nielen na dedinách, ale aj v mestách, pretože väčšinu z nich dnes už reprezentujú iba príslušníci najstaršej žijúcej generácie a aj inventár dielni, ako aj písomné materiály jednotlivých majstrov predstavujú dnes už iba zlomok toho, čo kedysi predstavovala dielňa ako produktívny organizmus a osobnosť remeselníka ako člena výrobného spoločenstva i celej dedinskej alebo mestskej society. Pri takomto výskume bude možné využiť doterajšie materiály i skúsenosti výskumných pracovníkov ÚEUVu a súčasne i bližšiu spoluprácu pracovníkov centrálnych a regionálnych múzei. Osobitnú problematiku výskumu výroby tvoria otázky, súvisiace s jej jednotlivými ekonomicko-spoločenskými fázami, ako sme ich naznačili zatiaľ v predbežnom rozdelení na remeslá, domácku výrobu a domácu prácu. Pre sledovanie týchto otázok bude potrebné zostaviť relatívne stabilný súhrn otázok a problémov, ktoré treba paralelne sledovať vo všetkých stupňoch, aby pri konečnom hodnotení bolo možné určiť, aké javy v jednotlivých štádiách prevládajú, a čo určuje prechod z jedného štádia do druhého.

⁵⁵ Nateraz tu ÚEUV spolupracuje okrem Pukanca iba s tromi výrobcami, a to v obciach Ipefský Sokolec a Zbrojníky. (Za informáciu ďakujem A. Chlupovej, výskumnej pracovníčke ÚEUV.) Činnosti rôznych výrobných družstiev

V oblasti remeselnej výroby by sa žiadalo, aby regionálna história nadviazala na už spracované cechové obdobie a sledovala ďalší vývin remesiel od polovice 19. stor., pričom etnografia by tento výskum mala využiť a spracovať ešte jestvujúce remeslá vlastnými metódami až do súčasnosti, predovšetkým v tých výrobných odvetviach, ktoré slúžili roľníckemu zamestnaniu a dedinskému ľudu a jestvovali bez prerušenia od cechového obdobia až do nedávnej súčasnosti.

Napokon takmer otvorenou otázkou ostáva otázka umeleckej tvorby, ktorá síce prevažnou väčšinou korení v pôvodnej jednoduchej materiálnej výrobe, no jej problematika presahuje rámec materiálnej kultúry a treba ju študovať i z hľadiska všeobecných estetických zákonitostí a ich špecifického uplatňovania v psychike ľudu i jednotlivcov. V tomto smere azda najďalej pokročil výskum v oblasti hrnčiarstva.

Publikované a dosiaľ iba dokumentačne spracované výsledky o miestnych farbiarskych dielňach a použití modrotlaču v tunajšom odevu umožnia prejsť v pomerne krátkom čase práve k sledovaniu výtvarných a estetických otázok farbených a potláčaných textílií v regióne. Podobne bude možné prejsť v dohľadnom čase k výtvarnej problematike aj vo výskume šperkov. V oboch uvádzaných odvetviach bude potrebné presne určiť oblasť rozšírenia i obdobie používania výrobkov, ako sa vyvíjalo v každej obci, prípadne v menšom regióne. Odpredávanie starších súčiastok a doplnkov, ktoré už v niektorej dedine nepoužívajú, do obcí, kde sa ešte nosia, je totiž v Hontu ešte i dnes známe.

Pri sledovaní všetkých naznačených okruhov problémov treba presnejšie ako doteraz časovo vymedziť sledované obdobie, aby získaný materiál bol exaktnejší. Osobitným problémom práve v sledovanom subregióne, no i v ďalšej časti Hontu bude otázka spoločných a špecifických črt remesiel, ľudovej výroby a tvorby maďarského etnika, ktoré nie sú ešte dostatočne preskúmané.

v jednotlivých odvetviach ani komunálnej výrobe nevenujeme pozornosť, pretože táto sleduje jednoducho komerčné ciele a na miestne tradície nadväzuje.

DIE HANDWERKLICHE UND HÄUSLICHE PRODUKTION IM WESTLICHEN TEIL DES HONT-GEBIETES

Zusammenfassung

Die bisherigen extensiven Forschungen im ehemaligen Komitat Hont haben es ermöglicht zunächst vier Subregionen abzugrenzen, die sich nicht nur durch bestimmte Phänomene in der volkstümlichen Produktion, sondern auch durch andere Erscheinungen der Volkskultur voneinander unterscheiden. Eine dieser Subregionen ist auch der südwestliche Teil des früheren Komitates Hont, der heute zum Kreis Levice gehört. Die rasch fortschreitende Nivellierung der Volkskultur, verursacht durch die vormals erhebliche Abhängigkeit der bäuerlichen Bevölkerung vom Großgrundbesitz, äußerte sich in diesem Gebiet am markantesten. Die intensiven Bestrebungen das Gebiet zu industrialisieren und die hiesige Landwirtschaft zu sozialisieren haben die Nivellisation der Kultur nach dem zweiten Weltkrieg vollendet. Auch der Einfluß des madjarischen Ethnikums, das hier mehrere Gemeinden bewohnt, machte sich in dieser Richtung bemerkbar.

Die vorherrschende Beschäftigung der Einwohner dieses Gebietes war seit jeher die Landwirtschaft, ergänzt durch den Weinbau und in geringerem Maße auch durch den Obstbau. Außer Pukanec und Sahy gab es in diesem Gebiet keine größeren Städte und mit Ausnahme der Ortschaft Bátorvece auch keine privilegierten Marktflecken. Deshalb entwickelten sich die Handwerke auf professioneller Basis hier nur langsam, ihre Produktion erreichte nur in der Stadt Pukanec umfassendere Bedeutung. Die Heimarbeit beschränkte sich zumeist nur auf die Anfertigung von Gegenständen mit streng funktioneller Orientierung und Bearbeitung.

Die Stadt Levice gehörte zwar früher nicht zum Komitat Hont, doch inklinierten die untersuchten Gemeinden alle zu diesem Zentrum, weil die Dorfbewohner hier ihre Erzeugnisse auf den Markt brachten und gleichzeitig auch verschiedene handwerkliche, manchmal auch aus entfernteren Gebieten eingeführte Produkte einkauften. Die bisherigen ethnographischen Forschungen haben erwiesen, daß in der zweiten Hälfte des 19. Jh.

hier noch mehrere frühere Zunfthandwerke betrieben wurden, vor allem für den Bedarf der ländlichen Bevölkerung. In der ersten Hälfte des 20. Jh. mußten die traditionellen Handwerke bereits hart um ihre Existenz kämpfen, da sie der Konkurrenz der billigeren Fabrikzeugnisse nicht gewachsen waren. Die Handwerker wechseln von einem Gewerbe ins andere, sie ergänzen die Einnahmen aus dem Handwerk durch den Ertrag ihrer kleinen Landwirtschaft oder bessern ihr Einkommen durch Saisonarbeit auf den Meierhöfen auf; manche versuchen auch in größeren handwerklichen Werkstätten oder Fabriken unterzukommen. Die Stagnation des Handwerks manifestiert sich auch im mangelndem Interesse an der Überlieferung professioneller Kenntnisse und Erfahrungen bei der Ausbildung der Lehrlinge. In diesem Zeitraum beginnt sich bei vielen Gewerben eine zunehmende Verflechtung der handwerklichen mit der häuslichen Produktion abzuzeichnen.

In den folgenden Abschnitten der Studie richtet die Autorin ihre Aufmerksamkeit insbesondere auf jene Handwerke, die sich im erforschten Gebiet am längsten erhalten konnten und deren Erzeugnisse die Bedürfnisse der bäuerlichen Bevölkerung befriedigten. Solche Handwerker waren die Färber, Schuster, Stiefelmacher, Kürschner, Schneider, Hutmacher, die Weber, die kompliziertere Textilien erzeugten, die Gold- oder genauer gesagt die Silberschmiede, die Netzmacher, Seiler, Korbflechter, Wagner, Tischler, Büttner, Töpfer, Lebzeltner, Bäcker und Fleischer. Unter den traditionellen Gewerben in dieser Region nimmt das Steinmetzhandwerk einen besonderen Platz ein.

Bei manchen Gewerben finden wir auch noch in der ersten Hälfte des 20. Jh. Vertreter so im Handwerk wie in der häuslichen Produktion, wobei die letztere vornehmlich die ländliche Bevölkerung versorgte. Es handelt sich meist um solche Gewerbe, die natürliche Rohstoffe verarbeiteten, wie z. B. Holz, Textilfasern, Gräser, Ruten

oder Maisstroh, dessen Verarbeitung besonders für die madjarischen Dörfer in der hiesigen Gegend charakteristisch ist.

In all diesen Produktionszweigen, gleich ob es sich um handwerklich betriebene Gewerbe, um

häusliche Erzeugung oder um Heimarbeit für den eigenen Bedarf handelt, erblicken wir heute gewissermaßen die Grundlagen, auf denen sich in manchen Fällen auch eine anspruchsvollere Volkskunstproduktion entwickelte.

СЛОВАЦКАЯ ЭТНОГРАФИЯ

Журнал Словацкой Академии Наук

Год издания 22, 1974, № 2

Издаётся четыре раза в год

«ВЕДА», издательство Словацкой Академии Наук

Редакторы Д-р Боžена Филова и Павол Стано

Адрес редакции: 884 16 Братислава, Клеменсова 27

SLOWAKISCHE VOLKSKUNDE

Zeitschrift der Slowakischen Akademie der Wissenschaften

Jahrgang 22, 1974, Nr. 2. Erscheint viermal im Jahre

Herausgegeben vom VEDA, Verlag der Slowakischen Akademie der Wissenschaften

Redakteure PhDr. Božena Filová und Pavol Stano

Redaktion: 884 16 Bratislava, Klemensova 27

SLOVAK ETHNOGRAPHY

Journal of the Slovak Academy of Sciences

Volume 22, 1974, No. 2.

Published quarterly by VEDA, the Publishing House of the Slovak Academy of Sciences

Managing Editors PhDr. Božena Filová and Pavol Stano

Editor: 884 16 Bratislava, Klemensova 27, Czechoslovakia

L'ETHNOGRAPHIE SLOVAQUE

Revue de l'Académie slovaque des sciences

Anné 22, 1974, No. 2. Parait quatre fois par an Editions de VEDA, maison d'édition de l'Académie slovaque des sciences

Rédacteurs: PhDr. Božena Filová et Pavol Stano

Rédaction: 884 16 Bratislava, Klemensova 27

SLOVENSKÝ NÁRODOPIŠ

Časopis Slovenskej akadémie vied

Ročník 22, 1974, číslo 2. — Vychádza štyri razy do roka

Vydáva VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied

Hlavná redaktorka PhDr. Božena Filová

Výkonný redaktor Pavol Stano

Redakčná rada: Prof. dr. Rudolf Bednárík, dr. Soňa Burlasová, dr. Emília Horváthová, dr. Soňa Kovačevičová, dr. Michal Markuš, doc. dr. Ján Michálek, dr. Ján Mjartan, doc. dr. Štefan Mruškovič, dr. Viera Nosáľová, doc. dr. Ján Podolák. Výtvarná redaktorka Viera Miková

Redakcia: 884 16 Bratislava, Klemensova 27

Vytlačili Tlačiarne Slovenského národného povstania, n. p., Martin

Jednotlivé číslo Kčs 20,—; celoročné predplatné Kčs 80,—

Výmer SÚTI č. 8/6

Rozširuje Poštová novinová služba, objednávky a predplatné prijíma PNS — ústredná expedícia tlače, administrácia odbornej tlače, Gottwaldovo nám. 48, Bratislava. Možno objednať aj na každej pošte alebo u doručovateľa. Objednávky do zahraničia vybavuje PNS — ústredná expedícia tlače, Bratislava, Gottwaldovo nám. 48/VII

© VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1974

Distributed in the Socialist countries by SLOVART Ltd., Leningradská 11, Bratislava, Czechoslovakia. Distributed in West Germany and West Berlin by KUBON UND SAGNER, D-8000 München 34, Postfach 68, Bundesrepublik Deutschland. For all other countries, distribution rights are held by JOHN BENJAMINS, N. V., Periodical Trade, 54 Warmoesstraat, Amsterdam, Netherlands.